

O refleksji naukowej nad relacjami samorządu terytorialnego i rynków pracy (zamiast Wprowadzenia)

I.1. Nawet pobieżna lektura opracowań poświęconych wzajemnym relacjom samorządu terytorialnego (a ściślej: jego jednostek i ich organów) i rynków pracy (w pierwszym rzędzie tzw. lokalnych) wskazuje, iż relacje te stanowią przedmiot zainteresowań badawczych różnych dyscyplin naukowych. Wspomniana problematyka ma zatem **interdyscyplinarny charakter**, który uwzględnić należy, prowadząc kompleksowe badania też, z udziałem przedstawicieli różnych zainteresowanych dyscyplin naukowych (czy jak się to często określa: nauk).

2. W niniejszym opracowaniu zamierzam zaprezentować, w sposób syntetyczny, refleksje dwojakiego rodzaju:

1) uwagi dotyczące podstawowych nauk, których przedmiotem badań są relacje samorządu terytorialnego i rynków pracy (por. część II pkt 1. do 5., część III pkt 1. do 3.).

2) ogólną prezentację zawartych w niniejszej monografii opracowań, stanowiących jej rozdziały; (por. część IV pkt 1. do 5.).

II.1. Problematyka zatrudnienia i bezrobocia stanowi tradycyjną domenę **ekonomii**. Stąd też zainteresowania ekonomistów zjawiskiem bezrobocia, środkami jego łagodzenia, stanem zatrudnienia itp. Wraz z procesami wyodrębniania się nauki **polityki społecznej** zagadnienia te stają się przedmiotem badań też nauki. Przypomnieć tu można, że początki polityki społecznej jako nauki w Polsce, pomimo działalności we wcześniejszych okresach uczonych uznawanych za jej prekursorów, wiąże się zazwyczaj z okresem międzywojennym², zaś szczególnie dynamiczny jej rozwój z okresem po 1956/1957 roku³. W ramach nauki polityki społecznej traktuje się politykę zatrudnienia jako tzw. szczegółową politykę społeczną⁴. Od szeregu lat występuje też

¹ Dr hab., prof. ndzw. Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu.

² Por. np. J. Auleytner, *Polityka społeczna. Pomiędzy ideą a działaniem*, Warszawa 1994, s. 31 i nast. Tenże: *Polska polityka społeczna. Kreowanie ładu społecznego*, Warszawa 2005, s. 19 i nast. M. Mitręga, *Przedmiot i zakres polityki społecznej*, [w:] A. Frąckiewicz-Wronka, M. Zrałek (red.), *Polityka społeczna*, Katowice 1998, s. 5 i nast., s. 10 i nast. Por. też L. Frąckiewicz (red.), *Przeszłość dla przyszłości*, Katowice 2001 (zawierająca historię i biogramy członków Polskiego Towarzystwa Polityki Społecznej).

³ Por. J. Auleytner, *Polityka społeczna. Pomiędzy ideą ...*, s. 44 i nast., tenże: *Polska polityka społeczna ...*, s. 90 i nast. M. Mitręga, *Przedmiot...*, s. 14 i nast.

⁴ M. Mitręga, *Przedmiot...*, s. 7. Por. też L. Dziewięcka-Bokun, *O roli i miejscu polityki społecznej w nowoczesnych systemach politycznych*, [w:] J. Auleytner (red.), *O roztropną politykę społeczną. Księga pamiątkowa na jubileusz 80-lecia prof. dr. hab. Antoniego Rajkiewicza*, Katowice 2002, s. 85 i nast., S. Golinowska, *O przedmiocie polityki społecznej. Dlaczego, dla kogo i kto?*, s. 94 i nast.

nazwa polityki rynków pracy⁵. Oczywiście badania prowadzone w ramach tej ostatniej nie mogą się obyć bez czerpania z dorobku i ustaleń innych polityk szczegółowych (takich m.in. jak polityka demograficzna, rodzinna, migracyjna, zabezpieczenia społecznego itp.). *Nota bene* wskazać tu można, iż nauka polityki społecznej przejęła i przystosowała określony warsztat pojęciowy klasycznej ekonomii (stąd wspomniane pojęcie „rynków pracy” czy też „kapitału ludzkiego i społecznego”⁶ i temu podobne.

Po „odrodzeniu” w 1990 r. samorządu terytorialnego wraz z nadaniem jednostkom i organom tegoż samorządu określonych zadań i kompetencji w zakresie polityki społecznej⁷, stał się on istotnym jej podmiotem. Stąd też pisze się o samorządowej polityce społecznej⁸, zaś jej istotną częścią staje się problematyka zatrudnienia i lokalnych rynków pracy⁹.

2. Zagadnienia związane z tematyką niniejszej monografii stanowią równocześnie istotny przedmiot zainteresowania nauk prawnych, w szczególności różnych, jak je określał Z. Ziemiński, „dogmatyk szczegółowych prawoznawstwa”¹⁰. I tak **prawo administracyjne** (dział określany obecnie jako ustrojowe prawo administracyjne) opisuje i analizuje struktury i kompetencje organów administracji publicznej działających w sferze zatrudnienia¹¹, których część po reformie samorządowej przejęły określone organy samorządu terytorialnego i podległe im wyspecjalizowane urzędy¹².

⁵ Por. np. [w:] J. Orczyk, B. Balcerzak-Paradowska, M. Szyłko-Skoczny, C. Żołędowski (red.), *Polityka społeczna. Kontynuacja i zmiana (z okazji jubileuszu 90-lecia urodzin Prof. Antoniego Rajkiewicza naszego Honorowego Przewodniczącego Komitetu Nauk o Pracy i Polityce Społecznej PAN)*, Warszawa 2012, część III *Praca i rynek pracy*, s. 143 i nast. Podobnie pojęcie „rynków pracy” występuje w nazwach jednostek organizacyjnych uczelni ekonomicznych (np. w Uniwersytecie Ekonomicznym w Katowicach funkcjonują m.in. Katedra Rynków Pracy oraz Centrum Badań i Studiów Nad Rynkiem Pracy). By pozostać przy przykładzie tego UE: staraniem prof. dr hab. D. Kotlorz placówki te zorganizowały cykl siedmiu konferencji zatytułowanych „Dylematy rynków pracy”. Oczywiście pojęcie „rynków pracy” występuje też w tytułach związanych z nimi monografii zbiorowych, których nie będę tu wymieniał.

⁶ Przykładem może być tu monografia zbiorowa: D. Maroń (red.), *Kapitał ludzki i społeczny. Wybrane problemy teorii i praktyki*, Wrocław 2009.

⁷ Por. J. Reguński, *Samorząd terytorialny przy „okrągłym stole” 1989*, [w:] A. Agopszowicz, T. Kurowska, M. Pazdan (red.), *Zagadnienia prawa cywilnego, samorządowego i rolnego. Pamięci Prof. Waleriana Pańki*, Katowice 1993, s. 99 i nast.; K. Podgórski, *Przemiany ustroju samorządu terytorialnego w Polsce*, s. 113 i nast.; I. Lipowicz, *Odrodzenie samorządu terytorialnego w Polsce w latach 1990-1998 – perspektywa administracyjna. Naprawa transformacji ustrojowej*, „Samorząd Terytorialny” 2015, nr 3, s. 6 i nast. Por. też B. M. Cwiertniak, *O refleksji nad samorządem terytorialnym*, [w:] B.M. Cwiertniak (red.), *Samorząd terytorialny (zagadnienia prawne)*, tom I: *Ustrój samorządu terytorialnego*, Sosnowiec 2015, s. 7 i nast. i cyt. tam pozycje.

⁸ Por. np. D. Moroń, K. Zamorska (red.), *Samorządowa polityka społeczna. Rozwiązania instytucjonalno-prawne, dobre praktyki na Dolnym Śląsku*, Wrocław 2010.

⁹ K. Zamorska, *Samorządowe podmioty polityki społecznej*, [w:] *Samorządowa polityka społeczna...*, s. 27 i nast.; M. Makuch, *Realizacja polityki społecznej na tle głównych zadań samorządu gminy, powiatu województwa –ogólna charakterystyka, źródła finansowania*, s. 43 i nast.; K. Sipurzyńska-Rudnicka, *Bezrobocie długotrwałe w województwie dolnośląskim*, s. 107 i nast.

¹⁰ Por. szczególnie Z. Ziemiński, *Szkice z metodologii szczegółowych nauk prawnych*, Warszawa – Poznań 1983, *passim*.

¹¹ Por. np. podręcznik: J. Boć (red.), *Prawo administracyjne*, Wrocław 1998, s. 113 i nast.

¹² Por. np. A. Agopszowicz, *Zadania i kompetencje samorządu terytorialnego (rozdział III)*, [w:] A. Agopszowicz, Z. Gilowska, M. Taniewska-Peszko, *Prawo samorządu terytorialnego w zarysie*, Katowice 1999, s. 57 i nast.

Samo zaś zatrudnienie kadr administracji publicznej stanowiło w okresie międzywojennym i stanowi obecnie, po przemianach początku lat 80., przedmiot zainteresowania **prawa urzędniczego**. Jeszcze dziś problematyka kadr administracji publicznej: rządowej i samorządowej traktowana jest przez niektórych autorów jako przedmiot istotnego działu prawa administracyjnego – prawa urzędniczego czy też prawa stosunków służbowych w administracji¹³.

Podobnie do problematyki zatrudnienia w administracji publicznej podchodzą autorzy zajmujący się **nauką administracji**. Problemy doboru kadr administracji, podstaw ich zatrudnienia, praw i obowiązków, doskonalenia itp. stanowią istotną część zakresu badań nauki administracji, wspomaganą przez jej dyscypliny „pomocnicze”¹⁴.

3. Podkreślić przy tym należy, iż problematyka zatrudnienia w administracji publicznej, w tym samorządowej, stanowi zdaniem specjalistów prawa pracy przedmiot prawa urzędniczego, traktowanego jednak jako dział **prawa pracy**¹⁵.

Aspekty prawne problematyki zatrudnienia i bezrobocia stanowią przedmiot zainteresowań i badań **prawa zabezpieczenia społecznego** (traktowanego do połowy lat 80. XX wieku jako obszerny dział naszego prawa pracy)¹⁶. Podkreśla się przy tym, iż przynależność do prawa zabezpieczenia społecznego wynika z faktu zastosowania techniki zaopatrzeniowej¹⁷.

¹³ Por. np. J. Korczak, *Pracownicy administracji* (rozdział VIII), [w:] J. Boć (red.), *Prawo administracyjne...*, podręcznik, s. 229 i nast. Z nowszych por. też T. Kuczyński, E. Mazurczak-Jasińska, J. Stelina, *Stosunek służbowy*, tom 11, *System Prawa Administracyjnego*, Warszawa 2011 (gdzie autorzy różnicują stosunki pracy w administracji i stosunki służbowe). Por. też B.M. Ćwiertniak, *Stosunek pracy* (rozdział VI), [w:] K.W. Baran, *Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych*, Warszawa 2013, s. 147 i nast. i podana tam literatura.

¹⁴ Por. np. L. Zacharko, *Dobór i kształcenie kadr w administracji* (rozdział VIII), [w:] E. Knosala, L. Zacharko, A. Matan, *Nauka administracji*, Kraków 1999, s. 141 i nast.; A. Błaś, J. Boć, *Kadry* (rozdział VII), [w:] A. Błaś, J. Boć, J. Jeżewski, *Administracja publiczna*, Wrocław 2004, s. 261 i nast.

¹⁵ Stanowisko takie zajmują m.in. autorzy podręczników prawa urzędniczego: T. Liszcz, R. Borek-Buchajczuk, W. Perdeus, *Prawo urzędnicze*, Lublin 2005; E. Ura, *Prawo urzędnicze*, Warszawa 2004; J. Piątkowski, M.K. Kolasiński, A. Kolasiński, *Stosunki pracy w administracji publicznej (na tle prawa wspólnotowego)*, Toruń 2008; J. Stelina, *Prawo urzędnicze*, Warszawa 2009 (szczególnie s. 1 i nast.); Ł. Pisarczyk, A. Dubowik, *Prawo urzędnicze*, Warszawa 2011; na takim założeniu oparte są też: K.W. Baran, *Prawo urzędnicze. Komentarz*, Warszawa 2014, Z. Góral (red.), *System prawa pracy*, tom IV: *Indywidualne prawo pracy – pozaumowne stosunki pracy*, Warszawa 2017; por. też B.M. Ćwiertniak, *O problemach zatrudnienia w samorządzie terytorialnym*, [w:] B.M. Ćwiertniak (red.), *Samorząd terytorialny (zagadnienia prawne)*, tom III: *Zatrudnienie w samorządzie terytorialnym*, Sosnowiec 2015, s. 7 i nast.

¹⁶ Por. np. T. Zieliński, *Prawo pracy. Zarys systemu*, tom III: *Ochrona pracy, prawo administracji pracy, prawo ruchu zawodowego*, Kraków – Warszawa 1986. Piszę o tym w: *Pojęcie i przedmiot prawa pracy* (rozdział I), [w:] K.W. Baran (red.), *Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych...*, s. 35 i nast., por. też B.M. Ćwiertniak, *Pojęcie i systematyka prawa pracy* (rozdział I), [w:] K.W. Baran (red.), *Zarys systemu prawa pracy*, tom I: *Część ogólna prawa pracy*, Warszawa 2010, s. 54 i nast. Por. też J. Stelina, *Przedmiot prawa pracy* (rozdział II), s. 79 i nast.

¹⁷ Por. np. J. Jończyk, *Prawo zabezpieczenia społecznego*, Kraków 2006; W. Muszalski, *Prawo socjalne*, Warszawa 1995 (rozdział XXV *Zabezpieczenie w przypadku braku pracy*), s. 187 i nast.; W. Koczur, *Zabezpieczenie społeczne. Zarys problematyki*, Katowice 2012, s. 98 i nast. Por. również M. Żukowski,

Równocześnie w literaturze polskiego prawa pracy podkreśla się od kilkunastu lat, iż prawna problematyka bezrobocia i zatrudnienia traktowana być winna jako odrębny dział prawa pracy, nie zaś prawa zabezpieczenia społecznego¹⁸.

Notabene wskazać tu należy na dyskusje dotyczące samego zakresu **prawa pracy**:

- po pierwsze – toczone od połowy lat 80. do początków XXI wieku spory o to, czy prawo pracy jest częścią **prawa socjalnego**¹⁹;
- po drugie – toczone obecnie dyskusje, czy prawo pracy nie powinno być ujmowane jako część nowej gałęzi prawa – **prawa zatrudnienia**²⁰ (obejmującego obok dotychczasowego zakresu prawa pracy indywidualne, zbiorowe i procesowe stosunki prawne zatrudnienia niepracowniczego)²¹.

4. Problematyka relacji samorządu terytorialnego i rynków pracy analizowana jest też, w określonych jej segmentach, przez inne nauki prawne. Przykładowo wskazać tu można na **prawo finansowe** (i jego wyodrębnione działy); przedmiotem badań i analiz są tu np. sposoby finansowania jednostek samorządu terytorialnego

Pojęcie i zakres zabezpieczenia społecznego, [w:] J. Orczyk, B. Balcerzak-Paradowska, M. Szyłko-Skoczny, C. Żołądowski (red.), *Polityka społeczna. Kontynuacja i zmiana...*, s. 105 i nast.; W. Muszalski, *Związki i wzajemne wpływy zatrudnienia i ubezpieczenia społecznego*, s. 111 i nast.

¹⁸ Por. szerzej J. Stelina, *Przedmiot prawa pracy...*, s. 136 i nast.; Z. Górka (red.), *Bezrobocie i polityka zatrudnienia*, Warszawa 2013 (*passim*). Na takim założeniu oparty też będzie planowany VIII tom *Systemu prawa pracy*, poświęcony zatrudnieniu i bezrobociu pod red. M. Włodarczyka.

¹⁹ Samo „prawo socjalne” ujmowane jest w naszej literaturze w różny sposób: występują szerokie, zawężone i wąskie zakresy przedmiotowe. Ich przykładami odpowiednio mogą być opracowania: W. Muszalski, *Prawo socjalne...*; A.M. Świątkowski, *Europejskie prawo socjalne*, tom I: *Specyfika stanowienia i stosowania europejskiego prawa socjalnego*, Warszawa 1998 (podobnie w kolejnych tomach); H. Szurgacz (red.), *Europejskie prawo pracy i prawo socjalne a prawo polskie*, Wrocław 1998. Szersze omówienie relacji prawa pracy i prawa socjalnego por. B.M. Cwiertniak, „Prawo pracy” czy „prawo socjalne”?, [w:] K.W. Baran (red.), *Zarys systemu prawa pracy...*, s. 46-59 i cyt. tam literatura.

²⁰ Koncepcję „prawa zatrudnienia” propaguje w ostatnim dziesięcioleciu M. Gersdorf, por. m.in. M. Gersdorf (red.), *Zatrudnieni i zatrudniający na aktualnym rynku pracy*, Warszawa 2012; M. Gersdorf, *Prawo zatrudnienia*, Warszawa 2013 (por. szczególnie s. 29 i nast., s. 169 i nast.). Koncepcja ta spotkała się z krytyką sporej części doktryny prawa pracy, m.in. L. Florka, Z. Górka, A.M. Świątkowskiego, A. Sobczyk, Ł. Pisarczyka. Por. opracowania tych autorów w: Z. Hajn, D. Skupień (red.), *Przyszłość prawa pracy*. Liber amicorum. *W pięćdziesięciolecie pracy naukowej Profesora Michała Seweryńskiego*, Łódź 2015. Por. szersze omówienie tych zagadnień: B.M. Cwiertniak, *O prawie zatrudnienia (kilka refleksji)*, [w:] D. Fleszer, A. Rogacka-Łukasik (red.), *Wokół problematyki stosowania prawa. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Malarskiemu w 85. rocznicę urodzin*, Sosnowiec 2016, s. 32-50, tamże literatura.

²¹ O niepracowniczym zatrudnieniu por. m.in. M. Gersdorf, *Umowa o pracę. Umowa o dzieło. Umowa zlecenia*, Warszawa 1993, s. 62 i nast., Ł. Pisarczyk, *Różne formy zatrudnienia*, Warszawa 2003, s. 9 i nast., s. 84 i nast.; E. Bąk, *Nietypowe formy zatrudnienia na rynku pracy*, Warszawa 2009; A. Musiała, *Zatrudnienie niepracownicze*, Warszawa 2011; Z. Kubot (red.), *Szczególne formy zatrudnienia*, Wrocław 2000. Próbę systematyzacji rodzajów zatrudnienia niepracowniczego podjął W. Sanetra w podręczniku *Prawo pracy. Zarys wykładu*, tom I, Białystok 1994. Recepcja tego podziału – por. B.M. Cwiertniak, *Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych...*, s. 139 i nast. Szerszą systematykę niepracowniczych stosunków zatrudnienia prezentuje K.W. Baran, *O systematyce i delimitacji niepracowniczych stosunków zatrudnienia*, [w:] Z. Kubot, T. Kuczyński (red.), *Z zagadnień prawa pracy i prawa socjalnego. Księga Jubileuszowa Profesora Herberta Szurgacza*, Wrocław 2011, s. 29 i nast.; K.W. Baran, *Pojęcie i systematyka zatrudnienia niepracowniczego* (rozdział 1), [w:] K.W. Baran (red.), *System prawa pracy*, tom VII: *Zatrudnienie niepracownicze*, Warszawa 2015. Tom ten stanowi najobszerniejsze jak dotąd w literaturze kompleksowe omówienie i analizę niepracowniczych stosunków zatrudnienia.

i związanych z nimi urzędów wykonujących zadania w zakresie zatrudnienia i bezrobocia, pomocy społecznej itp., świadczenia należne beneficjentom itp.²²

5. Nie można nie wspomnieć o roli, jaką odgrywają w badaniu omawianej problematyki kolejne **nauki społeczne**, takie jak socjologia, psychologia i inne, które bądź to badają bezpośrednio tę problematykę, bądź też „udzielają” swych metod i narzędzi badawczych innym naukom (np. wskazanej wcześniej nauce polityki społecznej, nauce administracji, nie mówiąc już o tzw. płaszczyznach badania prawa: aksjologicznej, socjologicznej, psychologicznej)²³.

Owo zainteresowanie różnych nauk wskazaną problematyką wiąże się ze złożonością materii oraz jej wielopłaszczyznowością. Stąd też w badaniach zagadnień objętych tematem książki Autorami są ekonomiści, politycy społeczni, prawnicy specjalizujący się w prawie administracyjnym, samorządowym czy prawie pracy.

Samorząd terytorialny w stosunku do rynków pracy, w szczególności lokalnych, występuje bowiem w różnych rolach, realizując określone cele, zadania i funkcje.

III.1. Po pierwsze, kolokwialnie mówiąc, jako „**pracodawca**” uczestniczy bezpośrednio w procesach, jakie zachodzą na lokalnych rynkach pracy, co przekłada się na jego udział w procesach występujących na rynku pracy w skali krajowej.

Poszczególne jednostki samorządu terytorialnego, wskazane w ustawie o pracownikach samorządowych²⁴, zatrudniają „pracowników samorządowych” w ro-

²² Zagadnienia te omawiane są w podręcznikach prawa administracyjnego, prawa samorządowego i prawa finansowego. W prawie samorządowym por. np. Z. Gilowska, *Finanse samorządu terytorialnego* (rozdział V), [w:] A. Agopszowicz, Z. Gilowska, M. Taniewska-Peszko (red.), *Prawo samorządu terytorialnego...*, s. 143-204. Poświęcono jej liczne opracowania w monografiach zbiorowych (np. wydawanych przez Uniwersytet Opolski będących dorobkiem międzynarodowych konferencji naukowych samorządu terytorialnego organizowanych przez prof. S. Dolatę), monografii indywidualnych czy podręczników w całości poświęconych finansom samorządowym. Por. np. A. Borodo, *Samorząd terytorialny. System prawno finansowy*, Warszawa 2004.

²³ Por. np. M. Mitrega, *Metody badawcze polityki społecznej*, [w:] A. Frąckiewicz-Wronka, M. Zrałek (red.), *Polityka społeczna...*, s. 9 i nast. i cyt. tam prace J. Auleytnera, M. Książkowskiego, M. Szyłko-Skoczny, J. Daneckiego, J. Supińskiej, J. Zielińskiego i S. Kantyki. W nauce administracji por. szczególnie Z. Leoński, *Nauka administracji*, Warszawa – Poznań 1979, s. 38 i n.; A. Matan, *Związek nauki administracji z innymi dziedzinami wiedzy. Metody i techniki badawcze* (rozdział drugi), [w:] E. Knosala, L. Zacharko, A. Matan, *Nauka administracji...*, s. 14 i nast. i cyt. tam literatura. Dyskusja nad tzw. płaszczyznami badania prawa była szczególnie żywa na przełomie lat 60. i 70. i w latach 80. XX w., kiedy to wyróżniano różne kolejne płaszczyzny badania prawa. Por. np. K. Opałek, J. Wróblewski, *Zagadnienia teorii prawa*, Warszawa 1969, s. 326 i nast.; J. Kowalski, W. Lamentowicz, P. Winczorek, *Teoria państwa i prawa*, Warszawa 1981, s. 13 i nast. Tamże literatura. Krytyczne omówienia por. Z. Ziemiński, *Problemy podstawowe prawoznawstwa*, Warszawa 1980, s. 48 i nast., s. 74 i nast. Aktualnie za Z. Ziemińskim, który postulował, by w miejsce płaszczyzn badawczych mówić o określonych aspektach zjawisk prawnych, część autorów przyjmuje taką konwencję. Por. R. Sarkowicz, *Status metodologiczny teorii i filozofii prawa*, [w:] R. Sarkowicz, J. Stelmach, *Teoria prawa*, Kraków 1998, s. 23 i nast. Por. też L. Morawski, *Główne problemy współczesnej filozofii prawa. Prawo w toku przemian*, Warszawa 1999, s. 15 i nast., s. 291 i nast. Por. też R. A. Tokarczyk, *Podstawy prawoznawstwa, teorii i filozofii prawa. Reinterpretacja krytyczna*, Sosnowiec 2017, s. 19 i nast., s. 83 i nast.

²⁴ Tekst pierwotny: Dz.U. 2008 r., nr 223, poz. 1458.

zumieniu wspomnianej ustawy podległym jej przepisom. Jednostka samorządu terytorialnego jest dla nich „pracodawcą” w rozumieniu art. 3 kodeksu pracy²⁵. Niejednokrotnie na danym lokalnym rynku pracy stosowny urząd (gminny, miejski), starostwo powiatowe czy urząd marszałkowski stanowią jednego z większych, czasami zaś największego – biorąc pod uwagę ilość zatrudnionych pracowników – pracodawcę. Wspomnieć tu można również o „urzędach-molochach”, takich jak Urząd Miasta Stołecznego Warszawy, Urząd Stołeczno-Królewski Miasta Krakowa czy urzędy takich miast jak Gdańsk, Poznań, Wrocław czy Łódź.

Nie wchodząc w tym miejscu w dyskusje o zakresie pojęcia „pracownik samorządowy” na tle art. 3 ustawy o pracownikach samorządowych oraz przepisów odsyłających do stosowania przepisów czy części przepisów tej ustawy zawartych w innych aktach ustawowych (np. ustawy o pomocy społecznej) oraz dyspozycji art. 5 kp., jakie zapoczątkowane zostały z chwilą wejścia w życie pierwszej ustawy o pracownikach samorządowych z 1990 r.²⁶ i toczą się nadal, w zmienionym stanie prawnym²⁷, zauważyć można, iż w zależności od przyjętego stanowiska określone duże grupy pracownicze będą „pracownikami samorządowymi” *sensu stricto* – a więc w rozumieniu ustawy o pracownikach samorządowych bądź też pracownikami, dla których określone podmioty samorządowe będą „pracodawcami pośrednimi”²⁸. Pracodawcami bowiem w rozumieniu art. 3 kodeksu pracy są tu różne, tworzone przez organy samorządu czy też związane z nim jednostki organizacyjne, np. straże gminne i miejskie, w zakresie tzw. administracji świadczącej m.in. „samorządowe” przedszkola, szkoły, instytucje kultury, placówki służby zdrowia czy pomocy społecznej²⁹, w sferze zaś działalności

²⁵ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 1502, z późn. zm.).

²⁶ Ustawa z dnia 22 marca 1990 r. O pracownikach samorządowych. Tekst pierwotny Dz.U. 1990 r., nr 21, poz. 124.

²⁷ Szersze porównanie regulacji obu ustaw: B. M. Ćwiertniak, *Dwie ustawy o pracownikach samorządowych* (rozdział VI), [w:] B. M. Ćwiertniak (red.), *Prawne problemy samorządu terytorialnego*, tom II, Sosnowiec 2013, s. 99-140, tam też literatura.

²⁸ Na temat pojęcia „pracodawcy pośredniego” por. B. M. Ćwiertniak, *Pracodawca – pojęcie i koncepcja*, [w:] K. W. Baran (red.), *Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych...*, s. 157 i nast.; K. Walczak, *Pojęcie pracodawcy w polskim prawie pracy i wynikające z niego problemy praktyczne* (rozdział 3), [w:] B.M. Ćwiertniak (red.), *Aktualne zagadnienia prawa pracy i polityki socjalnej (zbiór studiów)*, tom II, Sosnowiec 2013, s. 41 i nast. Próby definiowania pojęcia „pracodawca samorządowy” (*sensu stricto*) nie można bowiem budować *contra legem* w oparciu o art. 3 k. p. bez uwzględnienia zapisów ustawy o pracownikach samorządowych, co sugerował A. Nowak, *Pracodawca samorządowy*, [w:] R. Mikosz (red.), *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej Profesora Antoniego Agopszowicza*, Katowice 2000, s. 102-108. W niniejszej monografii próby zdefiniowania pracodawcy samorządowego dokonuje M. Wujczyk: *Zakres pojęcia „pracodawca samorządowy”*. Por. też monografię na temat pracowników samorządowych, przywołane we wcześniej cyt. moim opracowaniu *Dwie ustawy...*

²⁹ Por. np. dyskusje na temat statusu pracowników pomocy społecznej jako pracowników samorządowych: B.M. Ćwiertniak, *Stosunki pracy pracowników samorządowych*, [w:] *Studia z zakresu prawa pracy i polityki społecznej*, Rocznik 1996, red. A.M. Świątkowski, Kraków 1996, s. 109 i nast.; B.M. Ćwiertniak, W. Koczur, *Status zawodowy pracowników socjalnych w przepisach ustawy o pomocy społecznej*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2000, nr 6, s. 8 i nast. Odmiennie I. Sierpowska, *Prawo pomocy społecznej*, Kraków 2006, s. 210 i nast., 220 i nast. czy S. Nitecki, *Prawo do pomocy społecznej w polskim systemie prawnym*, Warszawa 2008, s. 29 i nast.

gospodarczej i usług komunalnych różnego rodzaju podmioty, np. przedsiębiorstwa czy spółki komunalne³⁰.

Liczbę samych pracowników samorządowych *sensu stricto*, podlegających bezpośrednio przepisom ustawy o pracownikach samorządowych z dnia 21 listopada 2008 r., szacuje się na prawie 300 tysięcy osób. Już z początkiem tzw. pierwszego etapu reformy samorządowej w stosunki pracy pracowników samorządowych *ex lege* przekształcono ponad 96 tysięcy stosunków pracy dotychczasowych pracowników terenowych urzędów administracji państwowej. Owa „armia” pracowników samorządowych rosła wraz z kolejnymi reformami samorządowymi. Wzrost zadań i kompetencji samorządu terytorialnego spowodował z kolei „rozszerzenie” statusu pracownika samorządowego na różne grupy pracownicze, których status regulują przepisy odrębne w rozumieniu art. 5 k.p. oraz odpowiednio art. 1a, a obecnie art. 3 obu kolejnych ustaw o pracownikach samorządowych³¹.

Podkreślić przy tym można, iż zarówno w sferze jednostek samorządu terytorialnego, wymienionych w art. 2 ustawy o pracownikach samorządowych, jak też w zakresie administracji „świadczącej” a także usług komunalnych, widoczna jest tendencja do wzrostu zatrudnienia³². Również raporty i prognozy zatrudnienia na najbliższy okres przewidują utrzymanie tych tendencji wzrostowych³³.

2. Po drugie, przepisy prawa przewidziały dla określonych organów jednostek samorządu terytorialnego zadania i cele do realizacji oraz związane z nim kompetencje w zakresie zatrudniania i przeciwdziałania bezrobociu, które to realizować mają czy to same organy samorządu terytorialnego bezpośrednio, czy też za pośrednictwem wyspecjalizowanych organów, podległych danemu organowi samorządu terytorialnego (takich np. jak powiatowe urzędy pracy, miejskie ośrodki pomocy rodzinie itp.).

³⁰ Procesy te prezentowane były dość szeroko. Przywołać tu można choćby monografię S. Dudzika, *Działalność gospodarcza samorządu terytorialnego. Problematyka prawna*, Kraków 1998, s. 79 i nast.; L. Zacharko, *Prywatyzacja zadań publicznych gminy. Studium administracyjno-prawne*, Katowice 2000 oraz opracowania też, np. *Podstawy prawne przedsiębiorczości komunalnej. Kilka refleksji*, [w:] B.M. Ćwiertniak (red.), *Samorząd terytorialny (zagadnienia prawne)*, tom II: *Zadania i kompetencje samorządu terytorialnego*, Sosnowiec 2015, s. 99 i nast. i cyt. tam nowsza literatura. Problematyka ta jest też przedmiotem zainteresowania na licznych konferencjach naukowych. Por. np. IX Seminarium Katedry Prawa Samorządu Terytorialnego UJ pt. „Działalność gospodarcza jednostek samorządu terytorialnego – dopuszczalność i granice jej prowadzenia”, Kraków 19 listopada 2015 r. i związana z nią monografia zbiorowa: M. Stec, M. Mączyński (red.), *Działalność gospodarcza jednostek samorządu terytorialnego. Dopuszczalność i granice jej prowadzenia*, Warszawa 2016.

³¹ Píše o tym B.M. Ćwiertniak, *O problemach zatrudnienia w samorządzie terytorialnym (Zamiast wprowadzenia)*, [w:] B. M. Ćwiertniak (red.), *Samorząd terytorialny (zagadnienia prawne)*, tom III: *Zatrudnienie w samorządzie terytorialnym*, Sosnowiec 2015, s. 8 i nast. Tam też literatura przedmiotu.

³² Zatrudnienie w 2016 r. zwiększyło się znacznie w administrowaniu oraz działalności wspierającej (o około 10,5 %), informacji i komunikacji (10,2 %), gospodarowaniu ściekami, odpadami, w rekultywacji (2,1 – 3,3 %). Por.: <http://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/arttykul/bezrobocie-w-polsce-nowe-dane-gus,45,0,2089773.html> [dostęp: 02.07.2016].

³³ Por. np. E. Kwiatkowski, B. Suchecki (red.), *Prognoza zatrudnienia w Polsce wg grup zawodów do 2020 r. (raport VI)*, Warszawa 2013, s. 164 i nast., szczególnie s. 177 i nast. oraz s. 221 i nast. (tzw. prognoza skorygowana). Ponieważ agregacja dokonana jest w oparciu o polską klasyfikację działalności, przeto nie różni urzędników i pracowników administracyjnych rządowych czy samorządowych.

Podkreślić przy tym można, iż owe cele, zadania i kompetencje organów jednostek samorządu terytorialnego jak też podległych czy związanych z nimi instytucji zostały, szczególnie w ostatnich latach, szczegółowo zaprezentowane i zanalizowane w literaturze³⁴.

3. Po trzecie, praktyczne działania wskazanych podmiotów na lokalnych rynkach pracy, opis i analiza ich efektów pozwala na ocenę stanu zatrudnienia i bezrobocia na danym terenie, skuteczności (bądź nie) zastosowanych środków, m.in. prawnych oraz propozycje zmian: czy to lokalnej polityki w tym zakresie, czy też również zmian regulacji prawnych, np. w zakresie kompetencji poszczególnych organów, zmian instrumentów prawnych, jakimi dysponują itp.³⁵

IV. 1. Niniejsza monografia zbiorowa łączy się z realizowanym w Instytucie Administracji i Prawa Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu zadaniem badawczym „Samorząd terytorialny a lokalne rynki pracy” realizowanym w latach 2015-2016 pod moim kierownictwem.

Opracowanie z założenia nie miało stanowić całościowego ujęcia wskazanego problemu. Poszczególni Autorzy, zarówno reprezentujący nauki prawne, ekonomiczne, jak i politykę społeczną przygotowali poszczególne rozdziały w ramach założonego tematu, kierując się własnymi zainteresowaniami oraz stosując właściwy dla danej dyscypliny naukowej warsztat badawczy. Prezentowana monografia jest zatem dziełem zbiorowym, lecz nie wspólnym Autorów. Podkreślić tu należy, iż obok autorów pracujących etatowo w Wyższej Szkole Humanitas w książce znajduje się szereg rozdziałów autorstwa pracowników naukowych z innych ośrodków

³⁴ Poczynając od podręczników, poprzez komentarze do tzw. samorządowych „ustaw ustrojowych” i komentarze do ustaw szczególnych, takich np. jak ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, ustawa o pomocy społecznej i inne, opracowania artykułowe i monografie. Nie wymieniam ich wszystkich w tym miejscu, ponieważ będą przywoływane w odpowiednich rozdziałach książki. *Nota bene* w ostatnich kilku latach problematyka kompetencji organów jednostek samorządu terytorialnego ponownie stała się przedmiotem szerszego zainteresowania. Np. kompetencje monokratycznych organów jednostek samorządu terytorialnego omówiono m.in. w monografiach: M. Gurdek, *Monokratyczne organy jednostek samorządu terytorialnego*, Sosnowiec 2012; M. Stec, K. Małysa-Sulińska (red.), *Pozycja ustrojowa organów wykonawczych jednostek samorządu terytorialnego*, Warszawa 2014. Por. również przywoływaną pracę pod moją redakcją: *Samorząd terytorialny (Zagadnienia prawne)*, tom II: *Zadania i kompetencje samorządu terytorialnego...*, *passim*. Część zadań i kompetencji organów samorządu terytorialnego omówiono też w pracy: B. Jaworska-Dębska (red.), *Dobre prawo. Sprawne rządzenie*, Łódź 2015. Ponieważ problematyka ta stanowi przedmiot dwóch cyklicznych samorządowych konferencji naukowych (10. seminarium Katedry Prawa Samorządu Terytorialnego UJ – listopad 2016 oraz międzynarodowej konferencji organizowanej na Wydziale Prawa i Administracji UŚ z początkiem marca 2017 r., poświęconej źródłom prawa samorządu terytorialnego oraz jego kompetencjom) spodziewać się należy wkrótce kolejnych monografii zbiorowych oraz artykułów, w szczególności w miesięczniku „Samorząd Terytorialny”.

³⁵ Por. np. M. Maksim, Z. Wiśniewski, *Efektywność aktywnej polityki rynku pracy w Polsce w świetle badań empirycznych*, [w:] J. Orczyk, B. Balcerzak-Paradowska, M. Szyłko-Skoczny, C. Żołędowski (red.), *Polityka społeczna. Kontynuacja i zmiana...*, s. 172 i nast.; K. Sipurzyńska-Rudnicka, *Bezrobocie długotrwałe w województwie dolnośląskim...*, s. 107 i nast.; A. Ziomek, *Przeciwdziałanie bezrobociu w gminach. Możliwości i sposoby*, Katowice 2012. Por. też wspomniane publikacje związane z konferencjami „Dylematy rynków pracy”.

w kraju. Zawarte w książce opracowania zostały usystematyzowane w części, korespondującej ze wskazanymi wyżej (por. część III pkt 1. do 3.) płaszczyznami funkcjonowania samorządu terytorialnego w relacji do lokalnych rynków pracy.

2. Część I zawiera zatem opracowania łączące się ze statusem jednostki samorządu terytorialnego jako pracodawcy oraz jego pracowników. Część tę otwiera rozdział 1 autorstwa dr. Marcina Wujczyka (UJ) pt. „Zakres pojęcia »pracodawca samorządowy«”. Szczególnie istotną rolę w procesie zatrudniania pracowników samorządowych, ale też pracowników podporządkowanych samorządowi jednostek odgrywają monokratyczne organy samorządu terytorialnego³⁶. Podmioty te zostały ustawowo wyznaczone (art. 8 i nast. ustawy o pracownikach samorządowych) jako dokonujące czynności w sprawach z zakresu prawa pracy za jednostki samorządu terytorialnego („pracodawcę samorządowego”)³⁷. Szczególna rola przypada tu wójtom (burmistrzom, prezydentom miast). W ich zastępstwie działać może wyznaczona przez nie osoba³⁸. Najczęściej są to zastępcy wójta (burmistrza, prezydenta), rzadziej sekretarz³⁹. Stąd też kolejne dwa rozdziały dotyczą statusu pracowniczego wójta (burmistrza, prezydenta miasta) i jego zastępcy. Mgr Mateusz Barwański (UŁ) w rozdziale 2 omawia specyfikę nawiązania i rozwiązania stosunku pracy z wójtem (burmistrzem, prezydentem), zaś dr Grzegorz Krawiec (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie) w rozdziale 3 omawia wymogi związane z zatrudnieniem ich zastępców. Ponieważ istotne dla lokalnych rynków pracy są zagadnienia zatrudnienia, przeniesień i ocen (które skutkować mogą rozwiązaniem stosunku pracy) pracowników samorządowych, poświęcono im kolejne rozdziały tej części. Rozdział 4 autorstwa prof. dr. hab. Mariana Andrzeja Liwo (WSZLiZ Rzeszów) poświęcono nieprawidłowościom w naborze na stanowiska urzędnicze w samorządzie terytorialnym stwierdzonym w raportach Najwyższej Izby Kontroli⁴⁰. Prof. zw. dr hab.

³⁶ Por. szerzej M. Gurdek, *Monokratyczne organy jednostek samorządu terytorialnego*, Sosnowiec 2012, szczególnie s. 118 i nast., 155 i nast.

³⁷ Por. K. Kawecki, *Status pracowniczy*, [w:], S. Płażek (red.), *Ustawa o pracownikach samorządowych. Komentarz ze wzorami regulaminów, zarządzeń i uchwał*, Warszawa 2009, s. 24 i nast.; J. Stelina, [w:] M. Rycak, A. Rycak, J. Stelina, *Ustawa o pracownikach samorządowych. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 52 i nast.

³⁸ J. Stelina, [w:] M. Rycak, A. Rycak, J. Stelina, *Ustawa o pracownikach samorządowych. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 52 i nast.; M. Tomaszewska, [w:] K.W. Baran (red.), *Prawo urzędnicze. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 524 i nast.

³⁹ Por. S. Płażek, *Sekretarz jednostki samorządu terytorialnego – potencjał bez wykorzystania* (rozdział 8), [w:] B.M. Ćwiertniak (red.), *Samorząd terytorialny (zagadnienia prawne)*, tom III: *Zatrudnienie w samorządzie terytorialnym*, Sosnowiec 2015, s. 142 i nast. Zwraca się uwagę, iż częściej niż sekretarz „wyznaczenie zastępcze” przez monokratyczny organ dotyczy „innej osoby” w rozumieniu art. 3.1 Kodeksu pracy. Por. K.W. Baran, [w:] K.W. Baran (red.), *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 42 i nast.; J. Stelina, [w:] M. Rycak, A. Rycak, J. Stelina, *Ustawa...*, s. 55 i nast. i cyt. tam orzecznictwo Sądu Najwyższego.

⁴⁰ Regulacje naboru były, od początków jego wprowadzenia, przedmiotem poważnej krytyki w doktrynie prawa samorządowego i prawa pracy. Por. np. R. Skwarło, *Funkcjonowanie trybu naboru na stanowiska w administracji samorządowej – podsumowanie pierwszych doświadczeń*, [w:] M. Stec (red.), *Stosunki pracy pracowników samorządowych*, Warszawa 2008, s. 31 i nast.; B.M. Ćwiertniak, *Z zagadnień naboru na stanowiska urzędnicze w samorządzie terytorialnym (kilka refleksji)*, „Roczniki Administracji i Prawa”

Andrzej Marian Świątkowski (Akademia Ignatianum w Krakowie) pisze (rozdział 5) o przeniesieniach służbowych urzędników samorządowych, zaś w rozdziale 6 dr Dorota Fleszer (Wyższa Szkoła Humanitas w Sosnowcu) o wpływie ocen pracowników samorządowych na zarządzanie zasobami ludzkimi⁴¹.

3. **Druga część** książki dotyczy źródeł regulacji prawnych i kompetencji organów jednostek samorządu terytorialnego odnoszących się do rynków pracy. Część tę otwiera rozdział 7, autorstwa doc. dr. Jarosława Sozańskiego (Prywatna Wyższa Szkoła Nauk Społecznych, Komputerowych i Medycznych w Warszawie) pt. „Międzynarodowe prawo pracy a lokalne rynki pracy, w tym pozostające w kompetencji samorządów terytorialnych”. Kolejny, 8 rozdział, przygotował dr Andrzej Ziomek (GWSH). Autor prezentuje w nim główne bariery oraz rządowe propozycje zmian w przeciwdziałaniu bezrobociu, podejmowane w latach 2009-2013⁴². Rozdział 9, szczególnie dziś aktualny, dotyczący roli publicznych służb zatrudnienia w procedurze legalnego zatrudniania migrantów, przygotowała dr Joanna Unterschütz (Wyższa Szkoła Administracji i Biznesu im. E. Kwiatkowskiego w Gdyni). Natomiast zadania powiatu samorządowego w zakresie polityki rynku pracy omawia prof. dr hab. Joanna Jagoda (UŚ)⁴³.

4. Ostatnia **trzecia część** dotyczy aktualnego stanu i procesów przemian rynków pracy naszego makroregionu. Część tę otwiera rozdział 11, dotyczący przeciwdziałania bezrobociu oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy w mieście Bielsko-Biała i powiecie bielskim w latach 2011-2016, który przygotował dr Jarosław Storczyński (Wyższa Szkoła Finansów i Prawa w Bielsku-Białej). Kolejne dwa rozdziały prezentują wyniki badań nad bezrobociem w gminach województw: śląskiego i opolskiego, w świetle wyników badań ankietowych, prowadzonych przez zespół badawczy GWSH w Katowicach, pod kierunkiem dr. Andrzeja Ziomka. I tak rozdział 12, autorstwa doc. dr. Jacka Pyki i dr. Andrzeja Ziomka (GWSH) dotyczy przeciwdziałania bezrobociu w gminach województwa śląskiego⁴⁴, zaś rozdział 13, autorstwa mgr Karoliny Sykuły (UWr) i dr. Andrzeja Ziomka, prezentuje wyniki badań ankietowych, dotyczących przeciwdziałania bezrobociu w gminach województwa opol-

2010, r. X, s. 61 i nast.; S. Płażek, *Nabór na stanowiska urzędnicze w samorządzie terytorialnym – uwagi krytyczne*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2012, nr 3, s. 38 i nast. Por. też np. H. Szewczyk, *Stosunki pracy w samorządzie terytorialnym*, Warszawa 2012, s. 101 i nast. i cyt. tam literatura.

⁴¹ Por. też M. Baron-Wiaterek, *Zarządzanie zasobami ludzkimi w samorządzie terytorialnym – nowe rozwiązania*, [w:] M. Gagacka, K. Głębicka (red.), *Współczesne wyzwania dla lokalnej polityki społecznej*, Radom 2009, s. 387 i nast.

⁴² Por. też A. Ziomek, *Przeciwdziałanie bezrobociu w gminach. Możliwości i sposoby*, Katowice 2012, s. 71 i nast., s. 169 i nast.

⁴³ Por. pozycje wskazane w przypisie 32 oraz przywołane we wskazanych rozdziałach niniejszej monografii.

⁴⁴ Por. cyt. wcześniej monografię A. Ziomka. Wyniki wcześniejszych badań: por. m.in. M. Balcerowicz-Szkutnik, A. Skórska, J. Wąsiewicz, *Rynek pracy w województwie śląskim – dynamika zmian*, [w:] A. Zagórska (red.), *Polska po 10 latach członkostwa w Unii Europejskiej z perspektywy rynków pracy śląska*, Opole 2014, s. 71 i nast.

skiego⁴⁵. *Sui generis* próbę podsumowania dwóch poprzednich rozdziałów stanowi rozdział 14, autorstwa dr. Andrzeja Ziomka, zatytułowany „Teoretyczne uwarunkowania przeciwdziałania bezrobociu w gminach”.

Przykładem analizy bezrobocia w konkretnej gminie jest rozdział 15, w którym Dagmara Gil (studentka WSH) omawia „Bezrobocie i metody przeciwdziałania temu zjawisku na przykładzie gminy Zawiercie”.

Kolejny rozdział (16) dotyczy wyników badań nad ciekawym zjawiskiem re-emigracji do Polski. Zatytułowany jest „Czynniki reemigracji Polaków z zagranicy”. Jego autorami są prof. zw. dr hab. Romuald Jończy i mgr inż. Justyna Rokitowska (oboje UE we Wrocławiu).

Ponieważ dla stanu rynków pracy naszego restrukturyzowanego regionu⁴⁶ nadal istotne znaczenie ma zatrudnienie w tradycyjnym przemyśle ciężkim, w szczególności w górnictwie i hutnictwie, przeto kolejne dwa rozdziały poświęcono tej problematyce. Rozdział 17 autorstwa dr. Arkadiusza Przybyłki (Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach) pt. „Ograniczenie zatrudnienia wśród górników węgla kamiennego w okresie transformacji ustrojowej”⁴⁷ oraz rozdział autorstwa dr. Bożeny Gajdzik (Politechnika Śląska) pt. „Skutki indukowanej redukcji kadry w przemyśle hutniczym” (rozdział 18). Prof. dr Maria Zrałek (Wyższa Szkoła Humanitas) omawia natomiast (rozdział 19) sytuację osób starszych na rynku pracy, także w aspekcie ich aktywizacji zawodowej.

5. Po zaprezentowaniu Autorów uczestniczących w przygotowaniu niniejszej monografii składam im w tym miejscu podziękowanie za trud przygotowania opracowań oraz za przyjęcie propozycji ich druku w monografii wydanej przez Oficynę Wydawniczą „Humanitas” w Sosnowcu.

Serdeczne podziękowania składam także Władzom Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu oraz Oficynie Wydawniczej „Humanitas” (w szczególności Pani Redaktor Danucie Dziewięckiej), dzięki którym niniejszy tom mógł się ukazać drukiem. Odrębne podziękowania składam recenzentowi Pani prof. zw. dr hab. Lidii

⁴⁵ Por. też wcześniejsze opracowania: R. Rauziński (red.), *Polityka społeczna na Śląsku – wybrane problemy*, Opole 2000 (szczególnie część 2, s. 67 i nast.); R. Rauziński, T. Sołdra-Gwidźd (red.), *Polityka społeczna na Śląsku wobec kryzysu – ujęcie regionalne*, Opole 2009.

⁴⁶ Por. np. L. Frąckiewicz, *Spoleczne problemy województwa katowickiego*, [w:] R. Rauziński (red.), *Polityka społeczna...*, s. 11 i nast.; D. Kotlorz, *Śląski rynek pracy*, [w:] A. Rączaszek (red.), *Sześćdziesiąt lat polityki społecznej w Polsce. Księga pamiątkowa na jubileusz osiemdziesięciolecia prof. zw. dr hab. Lucyny Frąckiewicz*, Katowice 2006, s. 323 i nast.; R. Krzysztofik, I. Kantor-Pitryga, T. Spórna, *Rynek pracy w układzie miast konurbacji katowickiej*, [w:] A. Zagórowska (red.), *Polska po 10 latach...*, s. 123 i nast.; W. Handke, *Zmiany na branżowych rynkach pracy w województwie śląskim w świetle integracji europejskiej i kryzysu ekonomicznego*, [w:] D. Kotlorz (red.), *Współczesny rynek pracy. Wybrane problemy*, Katowice 2011, s. 261 i nast. czy opracowanie zbiorowe D. Kotlorz (red.), *Rewitalizacja obszarów wykluczenia społecznego w miastach śląskich*, Katowice 2008.

⁴⁷ Por. też A. Barteczek, *Ekonomiczne aspekty restrukturyzacji województwa katowickiego*, [w:] R. Rauziński (red.), *Polityka społeczna...*, s. 67 i nast.; M. Mitreğa, *Demograficzne uwarunkowania restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego w okresie transformacji...*, s. 90 i nast.

Zacharko (Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach) za trud włożony w lekturę oraz cenne i życzliwe uwagi, a także Komisji Nauk Prawnych i Ekonomicznych PAN Oddziału w Katowicach za objęcie niniejszej monografii swym patronatem.

CZEŚĆ I

PRACODAWCA SAMORZĄDOWY I JEGO PRACOWNICY